

Slovenske povedke iz 20. stoletja (Izbrala, uredila in spremno besedo napisala Marija Stanonik, likovno opremila Maja Šubic). Celje: Mohorjeva družba, 2003. 367 str., ilustr.

Marija Stanonik je leta 1982 začela vseslovensko akcijo (vključno z zamejstvom in Slovenci po svetu) zbiranja folklornega gradiva s pomočjo (nagradnih) razpisov in drugih pozivov k sodelovanju: nagradni natečaji so bili razpisani v revijah in časopisih za šolarje (*Pionir*, *Pionirski list*, *PIL*), mentorji so bili naprošeni za sodelovanje prek *Zavoda za šolstvo*; zbiranje so vključili v gibanje *Znanost mladini*; gradivo so za študijske seminarje zbirali študentje etnologije in slavistike; povabilo je bilo objavljeno v strokovnih revijah *Mentor* in *Glasnik slovenskega etnološkega društva*; nagradni razpisi so vabili k sodelovanju tudi v revijah in časopisih za odrasle (*Nedeljski dnevnik*, *Družina*, *Rodna gruda*), vabilo za sodelovanje so dobile delovne organizacije; prošnje k zbiranju so posredovale tudi nekatere oddaje na radiu in televiziji Slovenija. S pomočjo teh akcij – nekatere od njih so bile zelo uspešne, druge manj, na nekatere pa sploh ni bilo odziva – se je v arhivu Inštituta za slovensko narodopisje zbralo skupaj nad deset tisoč enot pregovorov, ugank, ledinskih imen, folklorne proze in še marsikaj drugega. Iz zbranega proznega gradiva so leta 1995 pri zbirki *Zlata ptica* izšle pravljice *V deveti deželi*, njihovo logično nadaljevanje pa so *Slovenske povedke iz 20. stoletja*, ki so že nekaj let pripravljene čakale na izid in končno izšle konec leta 2003 pri Mohorjevi družbi Celje.

Izbranih 565 slovenskih povedk prihaja med bralce naravnost s terena in so, razen redkih izjem, prvič objavljene, in sicer v obliki, v kakršni so bile zapisane. Zapisovalci so bili ženske in moški vseh starosti, različnih poklicev in izobrazbe: od šolarjev, ki so se pravkar naučili pisati, in tistih nekoliko starejših, pa srednješolcev in že dobro podkovanih študentov etnologije in slavistike ter odraslih posameznikov. Med njimi so bili tudi starejši, katerim se je, kot piše Marija Stanonik v spremni besedi, že po pisavi videlo, da se jim je od starosti že nekoliko tresla roka.

Pripovedi so zaradi različne strokovne usposobljenosti zapisovalcev in velike narečne razčlenjenosti slovenščine zapisane na številne načine: od obnov po spominu, ki so ponavadi v knjižnem jeziku, do zapisov v pogovornem jeziku in narečju – slednji so zaradi zahtevnosti, ki so ji popolnoma kos le dialektologi, navadno v poenostavljenih zapisih, brez naglasov – klub temu pa nekateri zapisovalci upoštevajo dvoglasniški izgovor in polglasnik. K besedilom so pripisane opombe o neznanih besedah in besednih zvezah, ki skušajo besedila približati vsem bralcem. V nekaterih primerih zaslutimo, da gre za literarjenje, tj. avtorsko oblikovanje, s katerim so zapisovalci želeli besedilo nekoliko »kultivirati«.

Gradivo je v knjigi urejeno po žanrskem načelu; tako so povedke uvrščene v sedem razdelkov. **BAJČNE** povedke (167 enot) nas popeljejo v svet bajnih bitij, ki bodisi pomagajo bodisi škodujejo človeku, v vsakem primeru pa ljudje do njih čutijo strahospoštovanje. **RAZLAGALNE** povedke (59 enot) so nekakšna »znanost«, s katero so si ljudje včasih pojasnjevali najrazličnejše pojave in predmete v naravi. V **LEGENDNIH** povedkah (30 enot) zvemo, kako sta včasih po svetu hodila Jezus, sveti Peter in druge osebe iz sveta krščanske religije. Zdi se, da so **STRAŠLJIVE** povedke (47 enot) želele prepričati otrokom, da bi se pod večer potikali zunaj doma, vendar so se gotovo zaradi njih ponoči čez rame ozirali tudi odrasli. **ZGODOVINSKE** povedke (91 enot) so pripete že bolj na zemljo, saj v njih nastopajo bodisi resnične osebe ali pa se dogajajo v resničnem času in prostoru. **SOCIALNE** povedke (63 enot) govorijo o časih, ko gospoda ni bila usmiljena do svojega podložnega ljudstva in so si ljudje pomagali preživeti na najrazličnejše načine. Na koncu nas razvedrijo **ŠALJIVE** povedke (108 enot) s humornimi, včasih tudi tragikomičnimi pripetljaji, resničnimi ali izmišljenimi, o katerih so ljudje še dolgo govorili in se jim smejali.

Zbirka je opremljena z natančnim dokumentarnim aparatom. K vsaki enoti sta praviloma pripisana čas in kraj zapisa, kjer ti podatki manjkajo, so nadomeščeni z letnico določene akcije in šolskim okolišem. Novost pri dokumentaciji je pripis arhivskih signatur; z njimi je, ob morebitnem zanimanju, določeno enoto mogoče takoj najti v arhivu Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

Kazala na koncu nam vsak razdelek predstavljajo še s podatki o pripovedovalcih (ime, priimek, leto rojstva) in zapisovalcih (ime, priimek ter status: ponekod okrajšano z u. (učenec), d. (dijak), š. (študent); kjer teh oznak ni, pomeni, da gre za odraslega zapisovalca). Pri enotah, ki so bile prepisane z magnetofonskega traku, je to označeno z oznako m., če gre za ponatis iz lokalnega glasila, pa je naveden vir.

Sledi abecedni seznam pripovedovalcev s pripadajočimi enotami, v njem so posebej izpisani tudi skupinski viri in objave ter abecedni seznam zapisovalcev po spominu. Naslednje kazalo nam po abecednem vrstnem redu predstavi kraje, od koder so povedke, z zaporednimi številkami pripadajočih enot. Kraji so vrisani tudi na zemljevid (pripravil ga je Klemen Jerina), iz katerega je razvidno, da so izbrane pripovedi iz vsega slovenskega etničnega prostora, razen z območja onkraj Kolpe. Knjigo zaokroža spremna beseda urednice, Marije Stanonik, v kateri bralcem pojasnjuje vse okoliščine, v katerih je nastajala knjiga: natančno predstavi vse zbiralske akcije, spregovori o jezikovni podobi in vprašanju zapisa, o merilih za izbiro in ureditev gradiva. Posebej so poudarjeni tudi nekateri stari motivi in opombe o vrednotenju izbranega gradiva.

Maja Šubic je knjigi oblikovala simpatično zunanjo podobo, njeno strogo notranjo ureditev pa nekoliko ublažila s pisanimi naslovi razdelkov, ki so oblikovani na šaljiv način in se v pomanjšani obliki ponavljajo na vsaki strani zgoraj. Sem in tja knjigo poživijo tudi drobne ilustracije.

Namen zbirke je, kakor pojasni njena urednica, dokazati, da se je prastara umetnost govornega jezika ohranila do današnjih dni. Zapisana beseda je prikrajšana za zvočne učinke, ki jih lahko zaznavamo samo pri poslušanju v živo, zato urednica zbirke bralcem svetuje glasno branje, da bi zvočne učinke vsaj zaslutili.

Barbara Ivančič Kutin

***Slovenska mitologija. Enciklopedijski rečnik* (ur. Svetlana M. Tolstoj in Ljubinko Radenković). Beograd: Zepter Book World 2001. 593 strani, ilustr.**

Z zamudo je prišla do nas knjiga, ki je sicer izšla v Beogradu že leta 2001. Gre za enciklopedični slovar slovanske mitologije z naslovom *Slovenska mitologija*. Pobuda za nastanek pričujoče knjige je bila povezana z željo srbskih raziskovalcev, da bi prevedli enciklopedični slovar (v eni knjigi), ki je izšel v Moskvi v ruskem jeziku že leta 1995, in sicer pod taktirko Nikite I. Tolstoja. Tolstoj je namesto prevoda predlagal kar novo izdajo knjige, v kateri bi v glavnem sodelovali isti avtorji, tj. sodelavci Oddelka za etnolingvistiko in folkloro Inštituta za slavistiko in balkanistiko Ruske akademije znanosti v Moskvi (po Tolstojevi smrti jo vodi predstojnica Oddelka Svetlana M. Tolstoj), pridružil pa bi se jim še kolega iz Srbije, dr. Ljubinko Radenković, ki bi poskrbel za obogatitev knjige z gradivom z južnoslovanskega območja. Radenković je gesla res dopolnil, poleg tega pa tudi prevedel nekaj manj ko polovico gesel, oskrbel ilustracije ter prevzel celotno redakcijo knjige; pregled gesel o slovanskih bogovih pa je opravil klasični filolog, Aleksander Loma.

V knjigi, ki je nastala na podlagi tega dogovora, najdemo okoli 420 gesel, kar je torej precej več kot v slovarju iz leta 1995, ki je obsegal le 324 gesel, obenem pa so v njej širše in